

Commentaar op de Tien Woorden naar

מכילתא דרבי ישמעאל

מכילתא דרבי ישמעאל¹, יתרו פרשה ד-	
<i>En God sprak:</i> God is niet anders dan een rechter, een rechter om te straffen, betrouwbaar om loon te betalen. <i>alle:</i> in een enkele uitspraak, wat onmogelijk is voor vlees en bloed om zo te spreken, want er is gezegd: <i>God sprak al deze woorden, door te spreken.</i> Als dat zo is, wat leert ons dan <i>Ik ben de Eeuwige, je God ... niet zal er voor je zijn?</i> Dat leert dat de Heilige, gezegend zij Hij, in één uitspraak de tien woorden sprak, en daarna herhaalde en verduidelijkte Hij ze, woord voor woord, elk voor zich.	ד וידבר אלהים – אין אלהים אלא דיין, דיין ליפרע, ונאמן לקבל שכר: את כל – בדבור אחד, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן, שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. אם כן מה תלמוד לומר אנכי ה' אלהיך ... לא יהיה לך... – אלא מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדיבור אחד, וחזר ופרטן דיבור דיבור בפני עצמו.
Moet ik daaruit ook begrijpen dat rest van alle geboden in Tora allemaal in één uitspraak gezegd zijn? <i>Deze</i> leert het ons: deze woorden werden gezegd in één uitspraak, en de rest van alle geboden woord voor woord, elk voor zich.	שומע אני אף שאר כל דברות שבתורה נאמרו כולם בדיבור אחד. תלמוד לומר האלה. הדברים האלה נאמרו בדיבור אחד ושאר כל הדברות דיבור דיבור בפני עצמו:
<i>Door te spreken:</i> Dat leert dat ze op “ja” “ja,” zeiden en op “neen” “neen,” naar de woorden van rabbi Jisjmael. R. Akiva zegt: Op “ja” “ja”, en op “neen” “ja.” Een andere uitleg: <i>om te zeggen:</i> Ga en spreek tot hen, en breng me hun woorden terug.	לאמר – מלמד שהיו אומרים על הן – הן, ועל לאו – לאו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: על הן – הן ועל לאו – הן. ד"א לאמר – צא ואמור אליהם, והשיבני את דבריהם.
En vanwaar is het dat Mosje de woorden terugbracht voor de Macht? Omdat er gezegd is: <i>En Mosje bracht de woorden van het volk terug bij de Eeuwige.</i> En wat waren de woorden van het volk? <i>Alles wat de Eeuwige heeft gezegd zullen we doen en ernaar horen.</i> En vanwaar is het dat de Plaats hun woorden aanvaardde? <i>En de Eeuwige sprak tot mij: ze deden goed aan wat ze zeiden.</i>	ומנין שהיה משה משיב דברים לפני הגבורה? שנאמר (שמות יט ח) וישב משה את דברי העם אל ה'. ומה היו דברי העם? (שמות כד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ומנין שהודה המקום לדבריהם? שנאמר (דברים יח יז) ויאמר ה' אלי: הטיבו את אשר דברו:
<i>Ik ben de Eeuwige, je God.</i> Waarom zijn de tien Woorden niet gezegd aan het begin van de Tora? Vergelijk het volgende verhaal, waar lijkt de zaak op? Op iemand die een provincie binnenkomt. Hij zei tot hen: Ik zal over jullie heersen. Zij zeiden hem: Wat voor goeds heb je ons gedaan dat je over ons zou heersen? Wat deed hij? Hij bouwde voor hen de stadsmuur, hij zorgde voor hen voor de watertoevoer, hij voerde voor hen oorlogen. Hij zei tot hen: Ik zal over jullie heersen. Toen zeiden zij hem: Ja, ja. Zo bracht de Plaats Jisrael uit Egypte, Hij spleet de zee voor hen, Hij bracht voor hen het man naar beneden, Hij liet voor hen een bron opkomen, Hij bracht voor hen de kwakkels binnen, Hij streed voor hen de strijd tegen Amalek. Hij zei tot hen: Ik zal over jullie heersen. Toen zeiden zij Hem: Ja, ja.	ה אנכי ה' אלהיך – מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחלת התורה. משלו משל, למה הדבר דומה. לאחד שנכנס במדינה. אמר להם: אמלוד עליכם. אמרו לו כלום עשית לנו טובה, שתמלוד עלינו. מה עשה. בנה להם את החומה, הכניס להם את המים, עשה להם מלחמות. אמר להם: אמלוד עליכם. אמרו לו: הן והן. כך המקום הוציא את ישראל ממצרים, קרע להם את היס, הוריד להם את המן, העלה להם את הבאר, הגיז להם את השלד, עשה להם מלחמת עמלק. אמר להם: אמלוד עליכם. אמרו לו הן והן.
Rabbi zegt: Om de uitgelezenheid van Jisrael duidelijk te maken, want toen ze allemaal bij de berg Sinaj stonden om Tora te ontvangen, waren ze allemaal één van hart om het koninkrijk des Hemels met vreugde te aanvaarden. En daarenboven dat ze voor elkaar garant stonden. En de Heilige, gezegend zij Hij, verscheen hen niet alleen in verband met de geopenbaarde zaken om een verbond met hen te sluiten, maar ook in verband met de verborgen zaken, want er is gezegd (Devarim 29:28): <i>De verborgen zaken zijn van de Eeuwige onze God, en de geopenbaarde zaken zijn van ons en onze kinderen, voor altijd.</i> Men zei Hem: betreffende de	רבי אומר: להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה – השוו כולם לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה. ולא עוד, אלא שהיו ממשכנין עצמן זה על זה. ולא על הנגלות בלבד נגלה הקב"ה עליהם, לכרות ברית עמהם – אלא אף על הסתרים, שנאמר (דברים כט כח): הנסתרות לה' אלהינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. אמרו לו: על הגלויים אנו כורתים ברית עמך,

1 De tekst grotendeels naar de editie Horowitz-Rabin (1930)

<p>geopenbaarde zaken sluiten wij een verbond, maar niet betreffende de verborgene zaken, zodat niet een van ons kan zondigen in het verborgene, en dat de gemeenschap dan bij uitbreiding verantwoordelijk zou zijn.</p>	<p>ולא על הסתרים, שלא יהא אחד ממנו חוטא בסתר – ויהא הצבור מתמשכן:</p>
<p><i>Ik ben de Eeuwige, je God</i>: waarom wordt dit gezegd? Omdat Hij verscheen aan de zee als een oorlog voerende held, want er is gezegd: <i>De Eeuwige is een strijder</i> (Sjemot 15:3), maar Hij verscheen op de berg Sinaj als een oude man vol mededogen, want er is gezegd: <i>En zij zagen de God van Jisrael</i> (ib. 24:10); en toen ze bevrijd werden, dan staat er: <i>vergelijkbaar met de Hemel in helderheid</i> (id.), en er staat: <i>ik zag dat er tronen werden geplaatst</i> (Daniël 7:9), en: <i>Een stroom van vuur welde op en vloeiende voor Hem uit</i> etc. (id. 7:10). Opdat Hij hier geen opening zou geven aan de volkeren van de wereld om te zeggen dat er sprake is van twee autoriteiten, daarom: <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>, Ik was in Egypte, Ik was bij de zee, Ik was op het droge land, Ik was er in het verleden, Ik ben er in de toekomst, Ik ben in deze wereld, Ik ben in de toekomstige wereld. Er is immers gezegd: <i>erken dan: Ik, Ik ben het</i> (Devarim 32:39), <i>Tot in de ouderdom ben Ik het</i> (Jesj. 46:4), <i>De Eeuwige spreekt, de Eeuwige, Koning van Jisrael, en zijn Verlosser, de Eeuwige van de legerscharen: Ik ben de eerste en Ik ben de laatste</i> (id. 44:6), en <i>Wie heeft het gedaan en bewerkt? Hij, die vanaf het begin de generaties roept. Ik ben de Eeuwige, Ik ben de Eerste en bij de laatsten ben Ik</i> (id. 41:4).</p>	<p>אנכי ה' אלהיך, למה נאמר. לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמות, שנאמר (שמות טו ג) ה' איש מלחמה, נגלה על הר סיני כזקן מלא רחמים שנאמר (שמות כד י) ויראו את אלהי ישראל, וכשנגאלו מה הוא אומר. – (שם) וכעצם השמים לוטהר, ואומר (דניאל ז ט) חזה הוית עד די כרסוון רמיו ואומר (דניאל ז י) נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי וגו', שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר שתי רשויות הן, אלא: אנכי ה' אלהיך: אני במצרים, אני על הים – אני על היבשה, אני לשעבר – אני לעתיד לבא. אני לעולם הזה – אני לעולם הבא. שנאמר (דברים לב ט) ראו עתה כי אני אני הוא, ואומר (ישעיהו מו ד) ועד זקנה אני הוא, (ישעיהו מד ו) ה' אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון, ואומר (ישעיהו מא ד) מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני ה' אני ראשון ואת אחרנים אני הוא.</p>
<p>R. Nathan zegt: Vanhier is het antwoord voor de ketters die zeggen; dit zijn twee autoriteiten. Toen de Heilige, gezegend zij Hij, stond en sprak: <i>Ik ben de Eeuwige, je God</i>, wie stond er toen op en protesteerde tegen hem? Als je wilt zeggen: de zaak vond plaats in het geheim, is er al niet gezegd: <i>niet in het geheim heb Ik gesproken</i> etc. (id. 45:19), aan dezen heb Ik haar gegeven, maar <i>Ik heb niet tot hen gezegd: zoek Mij maar tevergeefs</i> (id.), Ik heb haar niet als pand gegeven, en daarom is er gezegd: <i>de Eeuwige spreekt rechtvaardiglijk en Hij maakt de juiste zaken bekend</i> (id.).</p>	<p>ר' נתן אומר: מכאן תשובה למינין שאומרים שתי רשויות הן, שכשעמד הקב"ה ואמר אנכי ה' אלהיך, מי עמד ומיחה כנגדו. אם תאמר במטמניות היה הדבר, והלא כבר נאמר (ישעיהו מה יט) לא בסתר דברתי וגו' לאלו אני נותנה. אלא (שם) לא אמרתי להם תוהו בקשוני, ולא נתתיה פנגס. וכן הוא אומר (שם) ה' דובר צדק מגיד מישרים.</p>
<p>Een andere verklaring van <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>: Toen de Eeuwige opstond en zei: <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>, waren de bergen aan het beven en trilden de heuvels; en Tavor uit Bet Elohim, en Karmel uit Aspamia, zoals er gezegd is (Jirm. 46:18): <i>Zo waar Ik leef – godsspraak van de Koning, de Eeuwige Tsevaot is Zijn naam – echt, als Tavor onder de bergen en Karmel bij de zee, zo komt hij.</i></p>	<p>ד"א אנכי ה' אלהיך, כשעמד הקב"ה ואמר אנכי ה' אלהיך היו ההרים מתרעשים והגבעות מתמוטטות, ובא תבור מבית אלהים, וכרמל מאספמיא, שנאמר (ירמיהו מו יח) חי אני נאם המלך ה' צבאות שמו, כי כתבור בהרים וכרמל בים יבא.</p>
<p>De ene zegt: ik werd geroepen, en de ander zegt: ik werd geroepen, maar zodra ze horen uit Zijn mond: <i>Die je uit het land Egypte gebracht heeft</i>, blijven ze elk stuk voor stuk op hun plaats, en ze zeiden: Hij bedoelt alleen het volk dat Hij uit Egypte heeft gebracht.</p>	<p>זה אומר: אני נקראתי. וזה אומר: אני נקראתי. – וכיון ששמעו מפיו אשר הוצאתיך מארץ מצרים – עמד כל אחד ואחד במקומו, ואמרו: לא עסק אלא עם מי שהוציא ממצרים.</p>
<p>Een andere verklaring van <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>: Toen de Eeuwige opstond en zei: <i>Ik ben de Eeuwige je God</i>, werd de aarde ziek, zoals er gezegd is (Sjoft. 5:4): <i>Eeuwige, toen U kwam uit Seir, toen U stapte uit het gebied van Edom, beefde de aarde</i>, en er is gezegd (Sjoft. 5:5): <i>de bergen dropen ten overstaan van de Eeuwige</i> en (Teh. 29:4): <i>de stem van de Eeuwige in macht, de stem van de Eeuwige in glorie...</i> (Teh. 29:9) <i>En in Zijn heiligdom zegt iedereen: Eer.</i> tot hun huizen</p>	<p>ד"א אנכי ה' אלהיך, שכשעמד הקב"ה ואומר אנכי ה' אלהיך היתה הארץ חלה, שנאמר (שופטים ה ד) ה' בצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום, ארץ רעשה ואומר (שופטים ה ה) הרים נזלו מפני ה', ואומר (תהלים כט) קול ה' בכח קול ה' בהדר... עד ובהיכלו כולו אומר כבוד, עד שנתמלאו</p>

vervuld waren van de glans van de Sjechiena.	בתיים מזיו השכינה.
Op dat moment kwamen alle koningen van de volkeren bij de slechte Bil'am, maar toen ze de zaak uit zijn mond hoorden wendden ze zich af en ging ieder naar zijn plaats terug.	באותה שעה נכנסו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע וכו', וכיון ששמעו מפיו הדבר – פנו כלם והלכו איש איש למקומו.
Daarom kregen de volkeren van de wereld het verzoek, om hen hier geen opening te geven ten opzichte van de Sjechiena, door te zeggen: als we het verzoek gekregen hadden dan zouden we het op ons genomen hebben. Maar: het werd hen gevraagd maar ze hebben het niet op zich genomen. Hij zei (Dev. 33:2): <i>En de Eeuwige kwam vanaf Sinaj...</i> en Hij verscheen aan de nakomelingen van slechtaard Esav, en Hij zei tot hen: willen jullie de Tora aanvaarden? en ze zeiden Hem: wat staat erin geschreven? Toen zei Hij tot hen: <i>Je mag geen moord plegen</i> . Toen zeiden zij: maar dat is het erfdeel dat we van onze voorvader geërfd hebben, zoals er gezegd is (Bresj. 27:40): <i>van je zwaard zul je leven</i> .	ולפיכך נתבעו אומות העולם, כדי שלא ליתן פתחון פה להם כלפי שכינה, לומר אלו נתבענו כבר קיבלנו עלינו. הרי שנתבעו – ולא קבלו עליהם. שנאמר (דברים לג ב) וַיֹּאמֶר ה' מַסִּינִי בָא... וְנִגְלָה עַל בְּנֵי עֵשָׂו הַרְשָׁע וְאֹמֵר לָהֶם: מִקְבָּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה כְּתִיב בָּהּ. – אָמַר לָהֶם לֹא תִרְצַח. אָמְרוּ: זֶה הִיא יְרוּשָׁה שֶׁהוֹרִישֵׁנו אֲבִינוּ, שֵׁנֵי אֲמָר (בְּרַאשִׁית כו מ) עַל חֶרֶבְךָ תַּחִּיהַ.
Hij verscheen aan de nakomelingen van Ammon en Moav, en Hij zei tot hen: willen jullie de Tora aanvaarden? Zij zeiden hem: wat staat erin geschreven? Toen zei Hij tot hen: <i>Je mag geen incest plegen</i> . Daarop zeiden zij Hem: Wij komen allemaal uit incest voort, zoals er is geschreven (Bresj. 19:36): <i>de beide dochters van Lot werden zwanger van hun vader</i> . Hoe kunnen we dit dan aannemen?	נִגְלָה עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב, אָמַר לָהֶם: מִקְבָּלִים אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה כְּתוּב בָּהּ. – אָמַר לָהֶם לֹא תִנְאַף . אָמְרוּ לוֹ: כִּלְנוּ מִנִּיאוֹף, דְּכָתִיב (בְּרַאשִׁית יט לו) וַתְּהַרֵּן שְׁתֵּי בָנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶם, וְהִיאַךְ נִקְבְּלוּ.
Hij verscheen aan de nakomelingen van Jisjmael, en Hij zei tot hen: willen jullie de Tora aanvaarden? Zij zeiden hem: wat staat erin geschreven? Toen zei Hij tot hen: <i>Je mag niet stelen</i> . Daarop zeiden zij Hem: Met deze zegen werd onze vader gezegend, zoals er geschreven staat (Bresj. 16:12): Hij zal een wilde ezel van een man worden, en eveneens (Bresj. 40:15): <i>Want ik ben zeker gestolen ...</i>	נִגְלָה עַל בְּנֵי יִשְׁמַעֵאל, אָמַר לָהֶם: מִקְבָּלִין אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה כְּתוּב בָּהּ. – אָמַר לָהֶם לֹא תִגְנוֹב . אָמְרוּ לוֹ: בְּזוֹ הַבְּרָכָה נִתְבָּרַךְ אֲבִינוּ, דְּכָתִיב (בְּרַאשִׁית טז יב) הוּא יִהְיֶה פְּרָא אָדָם, וְכָתִיב (בְּרַאשִׁית מ טו) כִּי גִנוֹב גִּנְבְּתִי.
Maar zodra Hij bij Jisrael kwam (Dev. 32:2), <i>in Zijn rechterhand het vuur van de wet</i> openden zij allen hun mond en zeiden (Sjemot 24:7): <i>alles wat de Eeuwige zegt zullen we doen, en daarnaar luisteren</i> . En daarom is er gezegd (Habakkuk 3:6): <i>Hij stond op en mat het land, Hij keek en verspreidde de volken</i> .	וְכִשְׁבָא אֶצֶל יִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים לג ב) מִיְמִינוּ אֵשׁ דַּת לְמוֹ פִתְחוֹ כֻלָּם פִּיהֶם וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת כד ז) כֹּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. וְכֵן הוּא אֹמֵר (חִבְקוּק ג ו) עֵמֶד וַיִּמּוֹדֵד אֶרֶץ, רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם.
Rabbi Sjimon b. Elazar zei: Als de zeven geboden waaraan de zonen van Noach zich moesten houden, die ze op zich genomen hadden – als ze zich daar niet aan konden houden, hoeveel te meer aan de geboden in Tora.	אָמַר רַבִּי שִׁמּוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: אִם בְּשֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שֶׁקְבָלוּ עֲלֵיהֶן – אֵינָן יֹכְלוּ לְעִמּוֹד בָּהֶן – קָל וְחוֹמֵר לְמִצְוֹת שֶׁבַתְּוֹרָה.
Vergelijk het volgende verhaal over een koning die voor zich twee administrateurs aanstelt, de een als opzichter over de voorraad aan graan, en de andere als opzichter over de voorraad van zilver en van goud. Degene die was aangesteld over het graan was verdacht, en hij was er ontevreden over dat hij over de voorraad zilver en goud was aangesteld. Toen zij degeen die was aangesteld over het zilver en het goud tegen hem: Leeghoofd, met het graan was je al onbetrouwbaar, hoeveel te meer met het zilver en het goud. Gaat het hier niet om de termen licht en zwaar? En hoe staat het met de zonen van Noach, ze waren niet in staat om zich aan zeven geboden te houden, hoeveel te meer aan zeshonderddertien.	מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּנָה לוֹ שְׁנַי אֶפְטְרוֹפְסִין: אֶחָד מִמּוֹנָה עַל אוֹצֵר שֶׁל תְּבִין, וְאֶחָד מִמּוֹנָה עַל אוֹצֵר שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב. זֶה שֶׁהָיָה מִמּוֹנָה עַל הַתְּבִין נִחְשָׁד, וְהָיָה מִתְרַעֵם עַל שֶׁלֹּא מָנָה אוֹתוֹ עַל אוֹצֵר שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב. וְזֶה שֶׁהָיָה מִמּוֹנָה עַל הַכֶּסֶף וְעַל הַזָּהָב אָמַר לוֹ: רִיקָה, בַּתְּבִין כִּפְרָת, בְּכֶסֶף וְזָהָב עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהִלָּא דְּבָרִים קָל וְחוֹמֵר: וְמָה בְּנֵי נֹחַ, בְּשֶׁבַע מִצְוֹת בְּלִבָּד לֹא יֹכְלוּ לְעִמּוֹד בָּהֶם, בְּשֶׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.
Waarom werd Tora niet gegeven in het land Jisrael? Om de volken van de wereld geen opening te geven om te zeggen: omdat ze werd gegeven in Zijn land daarom hebben wij haar	מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שְׁלֹא לִיתֵן פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם, לֹאמֹר לְפִי שֶׁנִּתְּנָה בְּאֶרְצוֹ

niet aangenomen.	לפיכך לא קבלנו.
Een andere opvatting: Om geen onenigheid te laten ontstaan tussen de stammen, zodat de een niet zou zeggen ze werd gegeven in mijn land, en de ander, ze werd gegeven in mijn land, daarom werd ze gegeven in de woestijn, volledig openbaar, op een plaats die van niemand is; onder drie termen werd Tora gegeven: in de woestijn, met vuur en met water. Om je te vertellen: zoals deze gratis zijn voor iedereen die door de wereld gaat, zo zijn ook de woorden van Tora gratis voor iedereen die door de wereld gaat.	דבר אחר: שלא להטיל מחלוקת בין השבטים, שלא יהא זה אומר בארצי נתנה וזה אומר בארצי נתנה, לפיכך נתנה במדבר, דימוס פרהסיא במקום הפקר. בשלשה דברים ניתנה תורה: במדבר ובאש ובמים לומר לך מה אלו חנם לכל באי העולם כד דברי תורה חנם לכל באי העולם.
<i>Ik die je bracht uit het land Egypte, uit het slavenhuis</i> – ze waren slaven van koningen. Je zou kunnen zeggen: ze waren slaven van koningen, of waren ze alleen maar slaven van slaven. Maar er is gezegd: Hij heeft je vrijgekocht uit het slavenhuis, uit de hand van Farao, de koning van Egypte – ze waren slaven van koningen en geen slaven van slaven. Een andere uitleg: Uit het huis van degenen die afgodendienst bedrijven.	אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים – עבדים למלכים היו. אתה אומר עבדים למלכים היו, או אינו אלא עבדים לעבדים. – כשאומר (דברים ז ח) ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים – עבדים למלכים היו, ולא עבדים לעבדים. ד"א: מבית העובדים עבודה זרה:
<i>Je mag geen andere goden hebben naast Mij.</i> Waarom is dit gezegd? Omdat er gezegd is <i>Ik ben de Eeuwige, je God.</i>	ו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. למה נאמר לפי שנאמר אנכי ה' אלהיך.
Een gelijkenis betreffende een koning van vlees en bloed die naar een stad toeging. Zijn dienaren zeiden hem: Regel reglementen voor hen. Maar hij zei hen: Wanneer zij mijn koningschap aanvaard hebben zal ik hen regels geven, maar als ze mijn koningschap niet aanvaard, dan nemen ze mijn regels ook niet aan. Zo sprak de Plaats tot Jisrael: <i>Ik ben de Eeuwige, je God ... je mag niet hebben;</i> ben Ik degene wien koningschap jullie aanvaard hebben in Egypte? Ze zeiden Hem: ja. Net zoals jullie Mijn koningschap aanvaard hebben, neem nu ook Mijn verordeningen aan.	משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו, גזור עליהם גזרות. אמר להם: כשיקבלו את מלכותי – אגזור עליהם; שאם מלכותי לא יקבלו – גזרותי לא יקבלו. כך אמר המקום לישראל: אנכי ה' אלהיך...לא יהיה לך, אני הוא שקבלתם מלכותי במצרים, אמרו לו: כן. – וכשם שקבלתם מלכותי – קבלו גזרותי.
<i>Je mag geen andere goden hebben naast Mij.</i> Rabbi Sjimon zoon van Jochaj zegt: Dat is wat daar gezegd is: <i>Ik ben de Eeuwige, jullie God.</i> Namelijk Degene van wie jullie het koningschap op Sinaj hebben aangenomen, want ze zeiden: ja, ja. Jullie hebben Mijn koningschap aanvaard, neem nu ook Mijn verordeningen aan.	לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. רבי שמעון בן יוחאי אומר: הוא שנאמר להלן (ויקרא יח ב) אני ה' אלהיכם שקבלתם מלכותי בסיני. אמרו לו: הן והן. קבלתם מלכותי – קבלו גזרותי.
<i>Zoals de handelwijze van het land Egypte, etc.</i> Dat is het wat hier gezegd is: <i>Ik ben de Eeuwige, je God, die je uit het land Egypte gebracht heeft,</i> aanvaardten jullie nu Mijn koningschap? En als jullie Mijn koningschap in liefde aanvaardten, aanvaardt dan ook mijn verordeningen.	(שם) כמעשה ארץ מצרים וגו'. הוא שנאמר כאן: אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וקבלתם מלכותי. והן קבלתם מלכותי באהבה – קבלו גזרותי.
<i>Je mag geen andere goden hebben.</i> Waarom is dat gezegd? Omdat er ook gezegd is: <i>Je mag geen beeld of enige gelijkenis maken.</i> Dit is mij niets anders dan dat je het niet mag maken. Maar het gemaakte dan, vanwaar dat dat niet in stand mag blijven? Omdat de leer zegt: <i>Je mag niet hebben.</i>	לא יהיה לך אלהים אחרים. למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה, אין לי אלא שלא תעשו. העשוי כבר, מנין שלא יקיים – תלמוד לומר לא יהיה לך:
<i>Andere goden.</i> Maar zijn er dan goden? Is er dan niet gezegd: <i>Zij hebben hun goden in het vuur gegoooid, want het waren geen goden.</i> Wat betekent dan de uitdrukking <i>andere goden</i> ? Niets dan dat anderen hen goden noemen. Een andere uitleg van <i>andere (אחרים) goden</i> , dat zij de komst van het goede in de wereld uitstellen (מאחרין). Nog een andere uitleg van <i>andere (אחרים) goden</i> , dat zij hun goden tot de laatste (אחרונים) maken. Weer een andere uitleg van <i>andere (אחרים) goden</i> , dat	אלהים אחרים. וכי אלוהות הן. והלא כבר נאמר (ישעיה לו יט) ונתון את אלהיהם באש כי לא אלהים המה, ומה תלמוד לומר אלהים אחרים. אלא שאחרים קוראין אותם אלוהות. דבר אחר אלהים אחרים – שהם מאחרין הטובה מלבא לעולם. דבר אחר אלהים אחרים – שהם עושין

<p>zij vreemden zijn voor degenen die hen vereren. Zo zegt de schrift: Als hij tot hem roept, dan antwoordt hij niet, en uit zijn nood redt hij hem niet. Rabbi Josi zegt: <i>Andere goden</i>, waarom is dat gezegd? Om hier geen opening te geven aan de volkeren van de wereld om te zeggen: Als ze bij Zijn Naam geroepen zijn, dan moet er in hen iets noodzakelijks zijn. Maar ze zijn geroepen bij Zijn Naam, en er is niets noodzakelijks in hen. En wanneer werden ze genoemd bij Zijn Naam? In de dagen van Enosj, de zoon van Set, want er is gezegd: <i>Toen begon men te roepen bij de Naam van de Eeuwige</i>. Op dat moment kwam de Oceaan omhoog en overspoelde een derde deel van de wereld. Maar de Plaats sprak tot hen: Jullie hebben iets nieuws gemaakt, en jullie hebben jezelf geroepen – ook Ik zal iets nieuws maken en Mezelf roepen, zoals er gezegd is: <i>Die het water van de zee roept ...</i></p>	<p>את אלהיהם אחרונים. דבר אחר אלהים אחרים – שהם אחרים לעובדיהם. וכן הוא אומר (ישעיהו מו ז) והן יצעק אליו ולא יענה ומצרתו לא יושיענו. רבי יוסי אומר: אלהים אחרים למה נאמר. שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם, לומר, אלו נקראו בשמו – כבר היה בהם צורך. והרי נקראו בשמו – ואין בהם צורך. ואימתי נקראו בשמו. בימי אנוש בן שת, שנאמר (בראשית ד כו) אז הוחל לקרוא בשם ה'. באותה שעה עלה אוקיאנוס והציף שלישו של עולם. אמר להם המקום: אתם עושים מעשה חדש וקראתם עצמכם – אף אני אעשה מעשה חדש ואקרא עצמי, שנא' (עמוס ה ח) הקורא למי הים.</p>
<p>Rabbi Elazar zegt: <i>Andere goden</i>, omdat ze zich iedere dag nieuwe goden maken. Hoezo? Heeft hij er een van goud, en heeft hij hem nodig, dan maakt hij hem van zilver, en heeft hij hem weer nodig dan maakt hij hem van brons. Heeft hij er een van brons en heeft hij hem nodig, dan maakt hij er een van ijzer of uit lood. En zo zegt de Schrift: <i>Nieuwelingen die pas aangekomen zijn</i>.</p>	<p>רבי אליעזר אומר: אלהים אחרים – שהם מחדשים להם אלהות בכל יום. הא כיצד. היה לו של זהב, נצרך לו – עשאו של כסף, ונצרך לו – עשאו של נחשת. היה לו של נחשת, ונצרך לו – עשאו של ברזל או מעופרת. וכן הוא אומר (דברים לב יז) חדשים מקרוב באו.</p>
<p>Rabbi Jitschak zegt: Als we voor hen iedere naam van een afgod zouden willen preciseren, dan zou al het perkament in de wereld niet genoeg zijn.</p>	<p>רבי יצחק אומר: אלו נפרש להם כל שם עבודה זרה – לא היה מספיק כל העורות שבעולם.</p>
<p>Rabbi Chananja zegt: Kom en zie de term die Tora gekozen heeft: <i>Voor de Molech</i>² is degenen die je tot koning maakt over je, al is het maar één tandenstoker of potscherf. Rabbi zegt: <i>Andere goden</i>, zij zijn de laatsten voor wie de laatste was tijdens de (scheppings)daden. En wie was de laatste tijdens de (scheppings)daden? Degene die hen goden noemt.</p>	<p>רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: בא וראה לשון שתפסה תורה למולך כל שתמליכנו עליך, אפילו קיסם אחד או חרס. ר' אומר: אלהים אחרים – שהם אחרונים למי שהוא אחרון במעשים. ומי אחרון שבמעשים. מי שקורא אותם אלוהות:</p>
<p><i>Naast Mij</i>, waarom is dat gezegd? Om hier voor Jisrael geen opening te geven om te zeggen: Niet is het verbod op afgodendienst gegevendan alleen aan wie uittrok uit Egypte. Daarom is er gezegd <i>naast Mij</i>, om duidelijk te maken: Zoals Ik levend en standvastig ben voor eeuwig en altijd, zo mag jij noch je zoon, noch je kleinzoon afgodendienst bedrijven tot aan het einde van alle generaties.</p>	<p>על פני למה נאמר, שלא ליתן פתחון פה לישראל לומר: לא נצטווה על עבודה זרה אלא מי שיצא למצרים. לכך נאמר על פני, לומר: מה אני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים – אף אתה ובנך ובן בנך לא תעבוד עבודה זרה עד סוף כל הדורות:</p>
<p><i>Je mag geen uitgesneden beeld maken</i>. Men mag zich geen gravure maken, maar mag men zich wel een volledig beeld maken? De Schrift leert: <i>iedere gelijkenis</i>. Men mag zich geen volledig beeld maken, maar mag men zich een plant poten? De Schrift leert: <i>Je mag je geen heilige paal planten</i>. Men mag dan wel geen heilige paal planten, maar mag men zich iets van hout maken. De Schrift leert: <i>ieder stuk hout</i>. Men mag zich dan wel niets uit hout maken, maar mag men iets van steen maken. De Schrift leert: <i>(en geen) stenen afbeelding</i>. Men mag zich niets uit steen maken, maar mag men iets van zilver maken. De Schrift leert: <i>(geen) goden van zilver</i>. Men mag dus niet van zilver maken, maar mag men iets van goud maken. De Schrift leert: <i>(geen) goden van goud</i>. Men mag niets van goud maken, maar mag men iets van brons maken, of van tin, of van lood. De Schrift leert: <i>En goden van</i></p>	<p>ו לא תעשה לך פסל. לא יעשה לך גלופה, אבל יעשה לו אטומה. – תלמוד לומר כל תמונה. לא יעשה לו אטומה, אבל יטע לו מטע. תלמוד לומר לא תטע לך אשרה (דברים טז כא). לא יטע לו מטע, אבל יעשה לו של עץ. תלמוד לומר כל עץ. לא יעשה לו של עץ, אבל יעשה לו של אבן. תלמוד לומר ואבן משכית (ויקרא כו א). לא יעשה לו של אבן, אבל יעשה של כסף. תלמוד לומר אלהי כסף (שמות כ ב). לא יעשה לו של כסף, אבל יעשה לו של זהב. תלמוד לומר ואלהי זהב. לא יעשה לו של זהב, אבל יעשה לו של נחשת, של בדיל, של עופרת. תלמוד לומר ואלהי מסכה לא תעשה</p>

2 *Molech*, letterlijk: hij die koning is.

<i>metaal mag je niet maken.</i>	(שמות לד יז).
<p>Men mag zich geen gelijkenis maken van al deze dingen, maar mag men wel enige afbeelding maken. De Schrift leert: <i>Opdat jullie jezelf niet ten onder doen gaan</i> etc. Men mag geen enkele afbeelding maken, maar mag men iets maken dat lijkt op een stuk vee, op een wild beest of op een vogel. De Schrift leert: <i>de vrom van enig stuk vee</i> etc. Men mag niets maken dat lijkt op een van dezen, maar mag men een afbeelding maken van vissen, sprinkhanen, onreine dieren en wormen. De Schrift leert: <i>Alle kruipend gedierte op de aardbodem</i>. Men mag niets maken dat lijkt op een van dezen, maar mag men een afbeelding van de zon, de maan, de sterren of de planeten maken? De Schrift leert: <i>opdat je niet je ogen opheft naar de hemel</i>. Men mag niets maken dat lijkt op een van dezen, maar mag men een afbeelding van engelen, Cheroevim en Ofanim en Chasjmalim³. De Schrift leert: <i>wat in de hemel is</i>. Als het gaat om <i>iets wat in de hemel is</i>, kan dat dan om de zon en de maan en de sterren gaan? De Schrift leert: <i>boven</i> dus ook niet de gelijkenis van Cheroevim, noch de gelijkenis van Ofanim. Men mag geen gelijkenis maken van al dze zaken, maar mag men de gelijkenis maken van de diepe wateren en de duisternis. De Schrift leert: <i>en wat in het water onder de aarde is</i>, om ook het (spiegel)beeld binnen het verbod te brengen, naar der woorden van Rabbi Akiva. Anderen zeggen: om ook de waterdieren in te sluiten. Zozeer heeft de Heilige, gezegend zij Hij, rekening gehouden met de boze aandrift, om hier geen opening te geven om een plaats te vinden voor de beredenering van een wettelijke toestemming.</p>	<p>לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו כל סמל – תלמוד לומר פן תשחיתון וכו' (דברים ד טז). לא יעשה לו כל סמל, אבל יעשה לו דמות בהמה חיה ועוף. תלמוד לומר כל בהמה (דברים ד יז) וגו'. לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות כל דגים וחגבים שקצים ורמשים. תלמוד לומר כל רמש באדמה (דברים ד יח). לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות. תלמוד לומר ופן תשא עיניך השמימה (דברים ד ט). לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות מלאכים כרובים ואופנים וחשמלים. תלמוד לומר אשר בשמים. אי אשר בשמים, יכול דמות חמה ולבנה וכוכבים. תלמוד לומר ממעל לא דמות כרובים לא דמות אופנים. לא יעשה לו דמות כל אלה, אבל יעשה לו דמות תהום וחשך. תלמוד לומר ואשר במים מתחת לארץ להביא את הבוביא דברי רבי עקיבא. ויש אומרים להביא את השברירים. כל כך רדף הקדוש ברוך הוא אחר יצר הרע, שלא ליתן פתחון פה למצוא לו מקום מתלא התר:</p>
<p><i>Je mag je voor hen niet neerbuigen en je mag hen niet dienen</i>, waarom wordt dat gezegd? Omdat de Schrift ook zegt: <i>als hij gaat en andere goden dient</i>, om duidelijk de schuld vast te stellen voor het dienen op zich en voor het neerbuigen op zich. Je zou het volgende kunnen zeggen: of is hij niet schuldig totdat hij dient en zich neerbuigt. Daarom leert de Schrift: <i>je mag je voor hen niet neerbuigen en je mag hen niet dienen</i>, vanwege het schuldig verklaren voor elk voor zich.</p>	<p>לא תשתחוה להם ולא תעבדם – למה נאמר – לפי שהוא אומר (דברים יז ג) וילך ויעבוד אלהים אחרים, לחייב על העבודה בפני עצמה – ועל השתחואה בפני עצמה. אתה אומר כן, או אינו חייב עד שיעבוד וישתחוה. – תלמוד לומר לא תשתחוה להם – ולא תעבדם. לחייב כל אחד בפני עצמו.</p>
<p>Een andere uitleg: <i>Je mag je voor hen niet neerbuigen</i>, waar is dat gezegd? Omdat de Schrift ook zegt: <i>Wie aan goden offert – behalve aan de Eeuwige alleen – moet vernietigt worden</i>. De straf hebben we gehoord, maar vanwaar de waarschuwing? De Schrift leert: <i>voor hen</i>. En zo zegt ze ook: <i>Je mag je niet neerbuigen voor een andere god, want Ik, de Eeuwige, je God, ben een jaloerse God</i>. Ik heers over de jalouzie, maar de jalouzie beheerst Mij niet; Ik heers over de sluimering, maar de sluimering beheerst Mij niet, want er is gezegd: <i>Zie, de Bewaarder van Jisrael sluimert noch slaapt</i>.</p>	<p>דבר אחר לא תשתחוה להם למה נאמר. לפי שהוא אומר (שמות כב יט) זובח לאלהים יחרם, בלתי לה' לבדו. עונש שמענו. אזהרה מנין. – תלמוד לומר להם. וכן הוא אומר (שמות לד יד) לא תשתחוה לאל אחר: כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. אני שליט בקנאה, ואין קנאה שולטת בי, אני שליט בנומה ואין נומה שולטת בי, שנאמר (תהלים קכא ד) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.</p>
<p>Een ander verklaring: <i>Ik, de Eeuwige, je God, ben een jaloerse God</i>: in jalouzie bestraf Ik de afgodendienst, maar Ik ben barmhartig en genadig in andere zaken. Een filosoof</p>	<p>דבר אחר אני ה' אלהיך אל קנא – בקנאה אני נפרע מן עבודה זרה, אבל רחום וחנון אני בדברים</p>

3 De betekenis van חשמל is onduidelijk. In Tenach alleen in Jechezk. 1:27 in de beschrijving van hemelse wezens. Vgl. echter TB Chagiga 13ab: מאי חשמל – אמר רב יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות בשעה; שהדיבור יוצא מפי הקב"ה חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות; wat betekent Chasjmal – Rab Jehoeda zegt: levende wezens van vuur die spreken; in een Barajta wordt verklaard: op sommige momenten zwijgen ze, op sommige momenten spreken ze, op het moment dat het woord uitgaat uit de mond van de Eeuwige, gezegend zij Hij, zwijgen ze en op het moment dat het woord niet uitgaat uit de mond van de Eeuwige, gezegend zij Hij, spreken ze.

<p>vroeg aan rabban Gamliël: In jullie Tora staat geschreven: <i>want de Eeuwige, je God, is een jaloerse God</i>, maar is er dan sprake van de kracht van een afgod dat men daar jaloers op kan zijn? Een held is jaloers op een held, een wijze is jaloers op een wijze, een rijke is jaloers op een rijke, maar is er sprake van de kracht van een afgod dat men daar jaloers op kan zijn? Hij zei hem: Als iemand zijn hond roept bij de naam van zijn vader, en als hij een eed aflegt zweert bij het leven van die hond, op wie moet de vader dan jaloers zijn: op de zoon of op de hond? Hij zei hem: Is er geen behoefte aan iets ervan? Hij zei hem: Hoe kom je daarbij? Hij zei hem: Kijk, een vuur viel eens op een of andere stad, behalve op hun afgodentempel, nee, die (afgodendienst) stond voor zichzelf.</p>	<p>אחרים. שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל: כתיב בתורתכם כי ה' אלהיך אל קנא, וכי יש כח בעבודה זרה להתקנות בה. גבור מתקנא בגבור, חכם מתקנא בחכם, עשיר מתקנא בעשיר. אלא יש כח בעבודה זרה להתקנות בה. אמר לו: אלו אדם קורא לכלבו בשם אביו, וכשהוא נודר – נודר בחיי כלב זה, במי האב מתקנא, בבן או בכלב. אמר לו: יש למקצתה צורך. אמר לו: מה ראית. אמר לו: הרי שנפלה דליקה במדינה פלונית, חוץ לבית עבודה זרה שלהן – לא, שעמדה לעצמה.</p>
<p>Hij zei hem: Ik zal je een vergelijking geven, waarop de zaak lijkt. Een koning van vlees en bloed, die ten strijde trekt, met wie gaat hij de strijd aan, met de levenden of met de doden. Hij zei hem: met de levenden. Hij zei hem verder: Als het dan zo is dat Hij het niet een klein beetje nodig heeft, waarom vernietigt Hij het dan niet? Hij zei hem: Vereren jullie dan maar één ding? Kijk eens, jullie vereren de zon en de maan, en de sterren, en de planeten, bergen en heuvels, waterlopen en ravijnen, en zelfs mensen. Zou Hij Zijn wereld vernietigen vanwege een stell dwazen? <i>Ik zal alles compleet vernietigen ... Ik zal mens en vee vernietigen</i> etc. Hij zei hem: Als dan de schurken daarom struikelen, waarom verwijderd Hij hen niet uit de wereld? Hij zei hem: Vanwege de domkoppen? Hij zei hem: Als het zo is, ze dienen ook mensen, <i>en zou Ik de mens van de aardbodem vernietigen</i>.</p>	<p>אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה. למלך בשר ודם שיוצא למלחמה. עם מי נלחם, עם החיים או עם המתים. אמר לו: עם החיים. אמר לו: הואיל ואין למקצתה צורך, מפני מה אינו מבטלה. אמר לו: וכי לדבר אחד אתם עובדין. והרי אתם עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים, ולמזלות להרים ולגבעות לאפיקים וגיאות, ואפילו לאדם. יאבד עולמו מפני השוטים. (צפניה א ב,ג) אסף אסף כל וגו' אסף אדם ובהמה וגו' אמר לו: הואיל ונכשלו בה רשעים, מפני מה אינו מעבירה מן העולם. אמר לו: מפני השוטיין, אמר לו: אם כן אף לאדם עוברין והכרתיו האדם מעל פני האדמה.</p>
<p><i>Ik bezoek de schuld van de vaders aan de kinderen</i>. Op het moment dat er geen sprake is van een onderbreking, of ook als er sprake is van een onderbreking, hoe staat het daarmee? Een schurk zoon van een schurk zoon van een schurk; rabbi Natan zegt: een vernielers zoon van een vernielers zoon van een vernielers.</p>	<p>פוקד עון אבות על בנים – בזמן שהם אינן מסרגין. או בזמן שהן מסרגין, הא כיצד? – רשע בן רשע בן רשע, רבי נתן אומר: קוצץ בן קוצץ בן קוצץ.</p>
<p>Zodra Mosje dit woord hoorde <i>boog hij zich ter aarde en vereerde</i> en hij zei: God verhoede! In Jisrael is er geen schurk zoon van een schurk zoon van een schurk. Zoals de maat van goddelijke straf voor vier generaties geldt, geldt zo ook de maat voor het goede voor vier generaties? Maar de Schrift leert: <i>voor duizenden</i>. Als het gaat om duizenden dan zou ik toch kunnen denken: tenminste tweeduizend? Maar de Schrift leert: duizend generaties, dat is zonder nader onderzoek en zonder tal.</p>	<p>כיון ששמע משה את הדבר הזה, שמות ל' ה ויקד ארצה וישתחו, אמר: ח"ו. אין בישראל רשע בן רשע בן רשע. כשם שמידת פרענות לארבעה דורות, כך מדת הטוב לארבעה דורות? – תלמוד לומר לא לפים. אי לא לפים, שומע אני מיעוט אלפים שנים? תלמוד לומר (דברים ז ט) לא לפ דור: לאין חקר ואין מספר.</p>
<p><i>Voor degenen die Mij liefhebben</i>. Degenen die Mij liefhebben dat zijn Avraham, onze vader, en die op hem lijken. En die Mijn geboden onderhouden, dat zijn de profeten en de oudsten. Rabbi Natan zegt, De genen die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden, dat is Jisrael, omdat zij in het land Jisrael wonen en hun leven geven voor de geboden. Waarom ga je uit om gedood te worden? Omdat ik mijn zoon Jisrael besneden heb. Waarom ga je uit om verbrand te worden? Omdat ik Tora voorgelezen heb. Waarom ga je uit om gekruisigd te worden? Omdat ik matsa gegeten heb. Waarom krijg je honderd geselslagen? Omdat ik de loelav opgetild heb. Er staat namelijk: (de wonden) waarmee ik</p>	<p>לאוהבי ולשומרי מצותי. לאוהבי זה אברהם אבינו וכיוצא בו, ולשומרי מצותי אלו הנביאים והזקנים. רבי נתן אומר: לאוהבי ולשומרי מצותי אלו ישראל, שהם יושבין בארץ ישראל, ונותנין נפשם על המצות: מה לך יוצא ליהרג? – על שמלתי את בני ישראל. מה לך יוצא לישרף? – על שקראתי בתורה. מה לך יוצא ליצלב? – על שאכלתי המצה. מה לך לוקה מאפרגל⁴? – על שנטלתי את הלולב. ואומר זכריה יג ו אשר הוכיתי בית מאהבי: מכות</p>

4. מאה פרגל.

<p>geslagen ben in het huis van hen die mij liefhebben. Deze slagen hebben mij opgeleverd dat ik door Mijn Vader die in de hemel is bemind wordt.</p>	<p>אלו גרמו לי ליאהב לאבי שבשמים:</p>
<p><i>Je mag de Naam van de Eeuwige, je God, niet voor niets gebruiken.</i> Een nietswaardige eed is in dit geheel begrepen: <i>of wanneer iemand zweert, het uitsprekend met de lippen.</i> En zie de Schrift zondert dit uit van de algemene regel, is er nog stGREnger over, maar sluit het uit van het offer. Maar als hier dan geen sprake is van een offer, is er dan ook geen sprake van geseling? De Schrift leert betreffende <i>de Naam van de Eeuwige</i>: van de algemene regel is dit uitgezonderd, maar niet van de algemene regel van de geseling.</p>	<p>ז לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. אף שבועת שוא הייתה בכלל (ויקרא ה ד) או נפש כי תשבע לבטא בשפתים והרי הכתוב מוציאה מכללה, ומחמיר עליה, ופוטרה מן הקרבן. כשם שהיא פטורה מן הקרבן, כך תהא פטורה מן המכות? – תלמוד לומר את שם ה'. מכלל קרבן יצאת, מכלל מכות לא יצאת.</p>
<p><i>Je mag niet opnemen,</i> waarom is dat gezegd? Omdat er in de Schrift staat: <i>Je mag niet vals bij Mijn Naam zweren.</i> Hieruit weet ik dat men niet mag zweren, maar hoe weet ik dat men niet op zich mag nemen te zweren. Omdat de Schrift leert: <i>Je mag de Naam van de Eeuwige, je God, niet opnemen.</i> Zolang je het niet op je genomen had te zweren, was Ik je God, maar vanaf het moment dat je het op je nam te zweren, was Ik je Rechter, want er is gezegd: <i>want de Eeuwige zal niet vrijspreken degene die Zijn Naam voor niets opneemt.</i></p>	<p>לא תשא למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא יט יב) לא תשבעו בשמי לשקר, אין לי אלא שלא ישבע. מנין שלא יקבל עליו להשבע? תלמוד לומר לא תשא את שם ה' אלהיך. עד שלא קבלת עליך להשבע – הריני לך אלהים, משקבלת עליך להשבע – הריני לך לדיין, שנאמר (שמות כ ז) כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא.</p>
<p>Maar het is toch onmogelijk om te zeggen: <i>Hij zal niet vrijspreken,</i> want er is al gezegd: <i>Hij zal vrijspreken.</i> En het is toch onmogelijk om te zeggen: <i>Hij zal vrijspreken,</i> want er is al gezegd: <i>Hij zal niet vrijspreken.</i> Zeg daarom: Hij spreekt vrij geldt voor hen die terugkeren, en Hij spreekt niet vrij degenen die niet terugkeren.</p>	<p>אי איפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר (שמות לד ז) ינקה, ואי איפשר לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה. אמור מעתה: מנקה הוא לשבים, ואינו מנקה לשאינן שבים.</p>
<p>Om deze vier zaken ging Mattia ben Cheresj naar rabbi Elazar haKappar naar Lydië. Hij zei hem: Rabbi, hebt u gehoord van de vier verschillende soorten van verzoening, zoals rabbi Jismael die uitlegde? Hij antwoordde hem: Eén bijbelplaats stelt: <i>Keert terug, afkerige kinderen.</i> Dat leert dat terugkeer verzoent. Een andere bijbelplaats stelt: <i>Op die dag brengt men u verzoening;</i> dit leert ons dat de Verzoendag verzoent. Weer een andere bijbelplaats stelt: <i>Deze ongerechtigheid wordt voor jullie niet verzoend, tot jullie sterven.</i> Dit leert dat de dood verzoent. En tenslotte is er de bijbelplaats: <i>Ik zal hun overtreding met de roede bestraffen, en hun ongerechtigheid met slagen.</i> Dat leert ons dat het lijden verzoent.</p>	<p>מפני ארבעה דברים אלו הלך מתיא בן חרש אצל רבי אלעזר הקפר ללודיא. אמר לו: רבי, שמעת בארבע חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר לו: כתוב אחד אומר (ירמיה ג יד) שובו בנים שובבים, הא למדת שתשובה מכפרת. – וכתוב אחד אומר (ויקרא טז ל) ביום הזה יכפר עליכם, הא למדנו שיום הכפורים מכפר. – וכתוב אחד אומר (ישעיה כב יד) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, הא למדת שמיתה מכפרת. – וכתוב אחד אומר (תהלים פט לג) ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם, הא למדנו שייסורין מכפרין.</p>
<p>Hoe kan men deze vier bijbelplaatsen met elkaar in overeenstemming brengen? Degene die een gebod overtreedt en dan tot inkeer komt, hij verkrijgt al verzoening voor hij van zijn plaats gegaan is, daarom staat er: <i>Keert terug, afkerige kinderen.</i> Iemand die een verbod overtreedt en tot inkeer komt, dan kan de inkeer geen verzoening bewerken, maar de inkeer verschuift de zaak en de Verzoendag verzoent, daarom is er gezegd <i>Op die dag brengt men u verzoening.</i> Als iemand moedwillig een overtreding begaat die gestraft dient te worden met uitroeiing of met de doodstraf van het gerecht en hij komt tot inkeer, dan kan de inkeer de straf niet opschuiven, noch kan de Verzoendag verzoenen, maar de inkeer en de Verzoendag verzoenen voor de helft, en een louterend lijden verzoent voor de helft, en over deze staat geschreven: <i>Ik zal hun overtreding met de roede bestraffen, en hun ongerechtigheid met slagen.</i></p>	<p>כיצד יתקיימו ד' כתובים אלו? העובר על מצות עשה ועשה תשובה – אינו זז משם עד שמוחלין לו, ועל זה נאמר שובו בנים שובבים. והעובר על מצות לא תעשה ועשה תשובה – אין כח בתשובה לכפר, אלא התשובה תולה ויום הכפורים מכפר, ועל זה נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. והמזיד על כריתות ועל מיתת בית דין ועשה תשובה – אין כח בתשובה לתלות, ויום הכפורים לכפר, אלא תשובה ויום הכפורים מכפרין מחצה – וייסורין ממרקין ומכפרין מחצה, ועל זה נאמר ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם.</p>

<p>En wie de Naam des Hemels misbruikt en tot inkeer komt – dan is er in de inkeer geen kracht om de straf uit te stellen, en de Verzoendag kan niet verzoenen, noch kan alleen lijden louteren, maar inkeer en de Verzoendag kunnen uitstellen en de dag van het overlijden en het lijden kunnen louteren, en over deze is gezegd: <i>Deze ongerechtigheid wordt voor jullie niet verzoend, tot jullie sterven.</i></p>	<p>מי שמחלל שם שמים ועשה תשובה – אין כח בתשובה לתלות ולא יום הכפורים מכפר ולא ייסורין בלבד ממרקין, אלא התשובה ויום הכיפורים תולין ויום המיתה וייסורין ממרקין, ועל זה נאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון.</p>
<p>En er is gezegd: <i>Niet kan de ongerechtigheid van het huis van Eli verzoend worden door slachtoffer of spijsoffer!</i> Door slachtoffer of spijsoffer kan die niet verzoend worden, maar die wordt verzoend door de dood. Rabbi zegt: Moet ik dan denken dat de dag van overlijden niet verzoent? Maar als er gezegd is: <i>Wanneer Ik jullie graven open.</i> Dat leert ons dat de dag van het overlijden verzoent.</p>	<p>ואומר (שמואל א ג יד) אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה. בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא במיתה. רבי אומר: שומע אני שלא יכפר יום מיתה? כשהוא אומר (יחזקאל לו יג) בפתחי את קברותיכם, הא למדת שיום המיתה מכפר.</p>
<p>Rabbi zegt: Alles wat er staat vanaf <i>je mag niet misbruiken</i> en daarboven, daarvoor verzoent de terugkeer. vanaf <i>je mag niet misbruiken</i> en daaronder –en <i>je mag niet misbruiken</i> daarbij gerekend– daarvoor stelt de terugkeer uit, en verzoent de Verzoendag. En wat staat er boven <i>je mag niet misbruiken</i>? Geboden en verboden, afgezien van <i>je mag niet misbruiken</i>. En onder <i>je mag niet misbruiken</i>? Zaken waarop de doodstraf vanwege de rechtbank staat, de dood vanwege de Hemel, uitroeiing en veertig geselslagen, zondoffers en schuldoffers. en <i>je mag niet misbruiken</i> daarbij gerekend.</p>	<p>רבי אומר: כל שהוא מלא תשא ולמעלן – התשובה מכפרת. מלא תשא ולמטה, ולא תשא עמהם – התשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. ואי זה הוא מלא תשא ולמעלה? – עשה ולא תעשה, חוץ מלא תשא. מלא תשא ולמטה? – דברים שחייבין עליהם מיתות בית דין, מיתה בידי שמים, כרת ומלקות ארבעים, חטאות ואשמות, ולא תשא עמהם:</p>
<p><i>Gedenk en neem in acht</i>, beide werden in één uitspraak gezegd. <i>Wie haar ontwijdt moet zeker sterven en op de dag van de Sjabbat twee lammeren</i>, beide werden in één uitspraak gezegd. <i>De schaamte van de vrouw van je broer en haar zwager moet haar huwen</i>, beide werden in één uitspraak gezegd. <i>Je mag geen shatnez⁵ aantrekkenen je moet je kwasten maken</i>, beide werden in één uitspraak gezegd. Een manier van spreken die voor een mens niet mogelijk is, want er is gezegd: <i>Eén ding heeft God gezegd, deze twee heb ik gehoord; zijn Mijn woorden niet als vuur, uitspraak van de Eeuwige.</i></p>	<p>זכור (דברים ה יב) ושמור – שניהם נאמרו בדיבור אחד. (שמות לא יד) מחלליה מות יומת, (במדבר כח ט) וביום השבת שני כבשים – שניהם בדבור אחד נאמרו. (ויקרא יח טז) ערות אשת אחיך (דברים כה ה) ויבמה יבא עליה – שניהם נאמרו בדיבור אחד. (דברים כב יא) לא תלבש שעטנו (דברים כא יב) וגדילים תעשה לך – שניהם נאמרו בדיבור אחד. מה שאי אפשר לאדם לומר כן, שנאמר (תהלים סב יב) אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי, (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה'!</p>
<p><i>Gedenk en neem in acht</i>, gedenk, nl. ervoor, en neem in acht, nl. erna. Daarom zegt men: Men voegt van het profane toe aan het heilige. Het lijkt op een wolf die zich voortdurend naar voren en naar achteren beweegt. Elazar ben Chananja ben Chizkija ben Chananja ben Garon zegt: <i>Gedenk de dag van de Sjabbat door die te heiligen</i>; denk er al aan vanaf de eerste dag van de week, zodat als je iets moois tegenkomt je het voor de Sjabbat kunt bestemmen. Rabbi Jitschak zegt: Je moet niet tellen zoals anderen tellen, maar je moet tellen met het oog op Sjabbat.</p>	<p>זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו: מוסיפין מחול על הקדש, משל לזאב, שהוא טורד מלפניו ומלאחריו. אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן חנניה בן גרון אומר: זכור את יום השבת לקדשו. תהא זוכרו מאחד בשבת, שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת. רבי יצחק אומר: לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין, אלא תהא מונה לשם שבת:</p>
<p><i>Om die te heiligen</i>, om die te heiligen met zegen. Vandaar dat men zegt: Men heiligt [hem] over de wijn bij zijn aankomst. Hieruit volgt alleen de heiliging van de dag, vanwaar de heiliging van de nacht? De Schrift leert: <i>Jullie moeten de Sjabbat houden</i>. Hieruit volgt alleen de Sjabbat, vanwaar de feestdagen? De Schrift leert: <i>Dit zijn de feestdagen van de Eeuwige.</i></p>	<p>לקדשו – לקדשו בברכה. מכאן אמרו: מקדשין על היין בכניסתו. אין לי אלא קדושה ליום, קדושה ללילה מנין? תלמוד לומר (שמות לא יד) ושמרתם את השבת. אין לי אלא שבת, ימים טובים מנין? תלמוד לומר (ויקרא כג ד) אלה מועדי ה' וגו'.</p>

5 Stof geweven van een mengsel van wol en linnen.

<p><i>Zes dagen moet je werken.</i> Kan een mens dan al zijn werk in zes dagen doen? Maar rust alsof je werk gedaan is. Een andere uitspraak: Rust van de gedachte aan werk, want er is gezegd: <i>Als je je voeten afkeert van de Sjabbat</i> en er is gezegd: <i>Dan zul je genoeg vinden in de Eeuwige.</i></p>	<p>ששת ימים תעבוד. וכי איפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים? אלא שבות כאלו מלאכתך עשויה. דבר אחר: שבות ממחשבת עבודה, ואומר (ישעיה נח יג) אם תשיב משבת רגליך, ואומר (שם) אז תתענג על ה':</p>
<p><i>En de zevende dag,</i> waarom wordt die zo genoemd? Omdat er gezegd is: <i>Iedereen die werk verricht olp de Sjabbat moet met de dood gestraft worden.</i> De straf hebben we vernomen, maar waar staat de waarschuwing? Omdat de Schrift zegt: <i>De zevende dag ... dan mag je geen enkel werk doen.</i> Daaruit heb ik alleen de straf en de waarschuwing betreffend het werk overdag. Waar staat de straf en waarschuwing voor werk bij nacht? Wel, de Schrift zegt: <i>Wie haar ontwijdt moet met de dood gestraft worden.</i> De straf hebben we vernomen, maar de waarschuwing hebben we niet vernomen – De Schrift leert: <i>De zevende dag is de Sjabbat van de Eeuwige, je God.</i> Immers de Schrift zegt <i>Sjabbat</i>, om de nacht in te sluiten bij het geheel van de waarschuwing.</p>	<p>ויום השביעי למה נאמר? – לפי שהוא אומר (שמות לא טו) כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת, עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר ויום השביעי... לא תעשה כל מלאכה. אין לי אלא עונש ואזהרה על מלאכת היום. עונש ואזהרה על מלאכת הלילה מנין? תלמוד לומר (שמות לא יד) מחלילה מות יומת. עונש שמענו, ואזהרה לא שמענו – תלמוד לומר ויום השביעי שבת לה' אלהיך, שאין תלמוד לומר שבת, אלא להביא את הלילה בכלל אזהרה.</p>
<p>Rabbi Achaj zoon van Josjija zegt: <i>Jij, je zoon en je dochter</i> – dat betreft de minderjarigen, of ook de volwassenen? Je kunt zeggen:dezen zijn toch al gewaarschuwd? Dus wat leert de Schrift met <i>jij, je zoon en je dochter</i>? Dat het gaat om de minderjarigen. <i>Je knecht en je dienstbode</i> – dat zijn mensen die tot het Verbond horen. Je zegt: dat zijn mensen die tot het Verbond horen, of is het toch een onbesneden slaaf? Zoals er gezegd is: <i>Dan komt de zoon van uw slavijn en de vreemde tot rust,</i> daarmee is de onbesneden slaaf bedoeld. Wat leert dus de Schrift met <i>je knecht en je dienstbode</i>? Dat zijn mensen die tot het Verbond horen</p>	<p>רבי אחאי בן יאשיה אומר: אתה ובנד ובתך – אלו הקטנים. או אלו הגדולים? אמרת, והלא כבר מוזהרים הם. הא, מה תלמוד לומר אתה ובנד ובתך – אלו קטנים. עבדך ואמתך – אלו בני ברית. אתה אומר אלו בני ברית, או אינו אלא עבד ערל? כשהוא אומר (שמות כג יב) וינפש בן אמתך והגר – הרי עבד ערל אמור. הא מה תלמוד לומר עבדך ואמתך? – אלו בני ברית:</p>
<p><i>En jouw vreemdeling,</i> dat gaat om de proseliet. Of is hij toch niets anders dan een inwonend vreemdeling? Als er gezegd is: <i>de vreemdeling</i> dan spreekt men van een inwonend vreemdeling, maar de Schrift zegt: <i>jouw vreemdeling,</i> en dat is een proseliet.</p>	<p>וגרך – זה גר צדק. או אינו אלא גר תושב? כשהוא אומר (שם) הגר – הרי גר תושב אמור. הא מה תלמוד לומר וגרך? – זה גר צדק:</p>
<p><i>Want zes dagen</i> enz. Dat maakt duidelijk dat de zee opweegt teen de rest van het scheppingswerk.</p>	<p>כי ששת ימים וגו' – מגיד שהים שקול כנגד כל מעשה בראשית:</p>
<p><i>En Hij rustte op de zevende.</i> Kent Hij dan vermoeidheid? Er is toch ook gezegd: <i>Hij wordt niet moe noch uitgeput</i> en er is gezegd: <i>Hij geeft de vermoeide kracht,</i> en: <i>met het woord van de Eeuwige werden de hemelen geschapen.</i> Wat bedoelt de Schrift met: <i>Hij rustte</i>? Het is als het ware over Hemzelf geschreven dat Hij Zijn wereld schiep in zes dagen en dar Hij ruatte op de zevende. Hoeveel te meer geldt dit dan voor de mens: Degene die geen vermoeidheid kent over Hem is geschreven dat hij Zijn wereld schiep in zes dagen en rustte op de zevende, en de mens van wie gezegd wordt: <i>De mens is voor moeite geboren.</i></p>	<p>וינח ביום השביעי. וכי יש לפניו יגיעה? והלא כבר נאמר (ישעיה מ כח) לא ייעף ולא ייגע ואומר (ישעיה מ כט) נותן ליעף כח, ואומר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו. ומה תלמוד לומר וינח? אלא כביכול הכתיב על עצמו, שברא את עולמו בששה ימים ונח בשביעי. והרי דברים קל וחומר: מי שאין לפניו יגיעה הכתיב על עצמו שברא את עולמו בששה ונח בשביעי, אדם שנאמר בו (איוב ה ז) אדם לעמל יולד – על אחת כמה וכמה:</p>
<p><i>Daarom heeft de Eeuwige de Sjabbatdag gezegend en hem geheiligd.</i> Hij zegende hem met Man en Hij heiligde hem met Man, woorden van Rabbi Jisjmael. Rabbi Akiva zegt: Hij zegende hem met Man, en Hij heiligde hem met zegen. Rabbi Jitschak zegt: Hij zegende hem met Man, en Hij heiligde hem met [de veroordeling van] de verzamelaar [van hout]. Rabbi Sjimon ben Jochaj zegt: Hij zegende hem met Man, en Hij</p>	<p>על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו: ברכו במן וקדשו במן, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: ברכו במן וקדשו בברכה. רבי יצחק אומר: ברכו במן וקדשו במקושש. רבי שמעון בן יוחאי אומר: ברכו במן וקדשו במאורות. רבי שמעון בן</p>

<p>heiligde hem met de lichten. Rabbi Sjimon ben Jehoeda, de man uit Kfar Akko, zegt uit naam van rabbi Sjimon: Hij zegende hem met Man, en Hij heiligde hem met het licht van het gelaat van de eerste mens, <i>daarom heeft de Eeuwige de Sjabbatdag gezegend en hem geheiligd.</i></p>	<p>יהודה איש כפר עכו ואמר משום רבי שמעון: ברכו במן וקדשו במאור פניו של אדם הראשון על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו:</p>
<p><i>Eer je vader en je moeder</i>; zou ik kunnen denken: met woorden? De Schrift leert: <i>Verheerlijk de Eeuwige met uw bezit</i>, met voedsel, en met drinken, en nette kleding. Een andere uitleg: <i>Eer je vader</i>, omdat er gezegd is: <i>iedere man omdat hij zijn vader of zijn moeder vervloekt ...</i>. Ik weet dus slechts van de man, maar waar staat het over een vrouw, over iemand met onduidelijk geslacht, of een hermafrodiet? De Schrift leert: <i>Eer je vader</i>, in elk geval. Wat de eer aangaat, zo is er geen verschil tussen vrouw en man, iemand met onduidelijk geslacht, of een hermafrodiet, zo geldt dat ook voor het ontzag, dan is er ook geen verschil tussen vrouw en man, iemand met onduidelijk geslacht, of een hermafrodiet, de woorden van rabbi Jisjmael. Rabbi Jehoeda zoon van Batira zegt: Kijk, er is het volgende gezegd: <i>Ieder moet zijn vader en zijn moeder vrezen, en moet Mijn Sjabbatdagen in acht nemen</i>. Wat de Sjabbat aangaat, daar is geen verschil tussen vrouw en man, iemand met onduidelijk geslacht, of een hermafrodiet, zo ook bij de vrees, er is geen verschil tussen vrouw en man, iemand met onduidelijk geslacht, of een hermafrodiet.</p>	<p>ח כבד את אביך ואת אמך, שומע אני בדברים? תלמוד לומר (משלי ג ט) כבד את ה' מהונך, במאכל ובמשתה ובכסות נקייה. דבר אחר: כבד את אביך, לפי שנאמר (ויקרא כ ט) איש איש כי יקלל אביו ואמו אין לי אלא איש, אשה מניין? טומטום ואנדרונינוס מניין? תלמוד לומר כבד את אביך מכל מקום. מה כבוד, לא חלק בין אשה לאיש טומטום ואנדרונינוס – אף מורא לא חלקו בין איש לאשה, טומטום ואנדרונינוס, דברי רבי ישמעאל. רבי יהודה בן בתירא אומר: הרי הוא אומר (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו: מה שבת, לא חלק בין איש לאשה וטומטום ואנדרונינוס – אף מורא, לא תחלוק בין איש לאשה בין טומטום לאנדרונינוס.</p>
<p>Rabbi zegt: De eer van vader en moeder is zo geliefd bij Hem die sprak, en de wereld was er, dat Hij hun eer en hun vrees gelijk stelde aan Zijn eer, en hun vervloeking aan Zijn vervloeking. Er is geschreven: <i>Eer je vader en je moeder</i>, en daarnaast: <i>Eer de Eeuwige naar je vermogen</i>. Zo stelt de Schrift het eren van vader en moeder gelijk aan het eren van de Plaats. Eer is geschreven: <i>Ieder moet zijn vader en zijn moeder vrezen</i>, en daarnaast is er geschreven: <i>De Eeuwige, je God, moet je vrezen</i>, zo stelt de Schrift de vrees voor de vader elijk aan de vrees voor de Plaats. En er staat geschreven: <i>degene die zijn vader en zijn moeder vervloekt ...</i>, en daarnaast staat er geschreven: <i>Ieder, wanneer hij zijn God vervloekt ...</i>, zo stelt de Schrift het vloeken van vader en moeder gelijk aan het vervloeken van de Plaats.</p>	<p>רבי אומר: חביב כבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם, ששקל כבודן ומוראן לכבודו, וקללתן לקללתו. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב (משלי ג ט) כבד את ה' מהונך, הקיש כבוד אב ואם לכבוד המקום. כתיב (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו, וכנגדו כתיב (דברים ו יג) את ה' אלהיך תירא, הקיש מוראת אב למוראת המקום. כתיב (שמות כא יז) ומקלל אביו ואמו, וכנגדו כתיב (ויקרא כד טו) איש כי יקלל אלהיו, הקיש קללת אב ואם לקללת המקום.</p>
<p>Kom en zie de gift van de beloning ervoor: er is gezegd: <i>Eer de Eeuwige naar je vermogen</i>, en daarnaast is er geschreven: <i>Dan zullen je schuren met overvloed gevuld worden</i>. EN er is gezegd: <i>Eer je vader en je moeder</i>, en daarnaast: <i>Opdat je dagen lang gemaakt zullen worden. De Eeuwige je God moet je vrezen en De zon van de gerechtigheid zal over jullie die Mijn Naam vrezen opgaan. Ieder moet zijn moeder en zijn vader vrezen [en jullie moeten mijn Sjabbatten in acht nemen]</i>. Wat is er gezegd over de Sjabbat? <i>Als je je voeten afkeert van de Sjabbat [van te doen naar je eigen zin op Mijn heilige dag] ... dan zal je in de Eeuwige je genoeg vinden, en Ik zal je over de hoogten van de aarde doen rijden</i>.</p>	<p>בא וראה מתן שכרן: נאמר (משלי ג ט) כבד את ה' מהונך וכנגדו כתיב (משלי ג י) וימלאו אסמך שבע, ואמר כבד את אביך ואת אמך וכנגדו למען יאריכון ימך. (דברים ו יג) את ה' אלהיך תירא, (מלאכי ג כ) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה, (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו... מה אמור בשבת? (ישעיה נח יג-יד) אם תשיב משבת רגלך... אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ.</p>
<p>Rabbi zegt: Het was bekend en duidelijk aan Hem, die sprak en de wereld was er, dat een mens zijn moeder meer eert dan zijn vader, omdat zij hem overtuigt met woorden, daarom laat de Schrift bij het eren de vader aan de moeder voorafgaan. En het was duidelijk en bekend aan Hem, die sprak en de wereld was er, dat een mens zijn vader meer vreest dan zijn moeder, omdat hij hem Tora leert, daarom laat de Schrift bij de vrees</p>	<p>רבי אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאדם מכבד אמו יותר מאביו, לפי שהיא משדלתו בדברים – לפיכך הקדים האב לאם לכיבוד. וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאדם מתיירא מאביו יותר מאמו, לפי שהוא מלמדו תורה – לפיכך</p>

<p>de moeder aan de vader voorafgaan. Op de plaats waar iets ontbreekt vult de Schrift aan. Of: iedere plaats in de Schrift (waar iets voorafgaat) gaat dat ook in werkelijkheid voor? De Schrift zegt: <i>Ieder moet zijn moeder en zijn vader eren</i>, dat maakt duidelijk dat ze ieder aan elkaar gelijkwaardig zijn.</p>	<p>הקדים האם לאב במורא. מקום שחסר – השלים. או: כל הקודם במקרא – קודם במעשה? תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו, מגיד ששניהם שקולין, זה בזה.</p>
<p><i>Eer je vader en je moeder ...</i>, als jullie eren dan zullen je dagen verlengd worden, maar zo niet, dan zullen ze verkort worden. De woorden van Tora vormen een Notarikon, en zo moeten de woorden van Tora verklaard worden: uit een algemene positieve redenering volgt een negatieve en uit een algemene negatieve redenering volgt een positieve. <i>Op de aarde</i>. Op grond hiervan zegt men: Elk gebod waarbij het loon er bij wordt genoemd, daar kan het aardse gerechtshof geen uitspraak over doen.</p>	<p>כבד את אביך ואת אמך. אם כבדתן – למען יאריכון ימך, ואם לאו – למען יקצרון. שדברי תורה נוטריקון, שכן דברי תורה נדרשין מכלל הן לאו מכלל לאו הן: על האדמה – מכאן אמרו: כל מצוה שמתן שכרה בצדה – אין בית דין של מטה מוזהרין עליה:</p>
<p><i>Je mag geen moord plegen</i>, waarom wordt dat gezegd? Omdat er gezegd is: <i>Degeen die het bloed van een mens vergiet ...</i>, De straf hebben we gehoord, maar van een waarschuwing hebben we niet gehoord, wel, de Schrift leert: <i>Je mag geen moord plegen</i>.</p>	<p>לא תרצח למה נאמר? לפי שנאמר (בראשית ט ו) שפך דם הַאָדָם..., עונש שמענו, אזהרה לא שמענו – תלמוד לומר לא תרצח.</p>
<p><i>Je mag niet echtbreken</i>, waarom wordt dat gezegd? Omdat de Schrift zegt: <i>De overspelige en de overspelige vrouw zullen zeker ter dood gebracht worden</i>. De straf hebben we gehoord, maar van een waarschuwing hebben we niet gehoord, wel, de Schrift leert: <i>Je mag niet echtbreken</i>.</p>	<p>לא תנאף למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא כ י) מות יומת הנאף והנאפת, עונש שמענו, אזהרה לא שמענו – תלמוד לומר לא תנאף.</p>
<p><i>Je mag niet stelen</i>, waarom wordt dat gezegd? Omdat de Schrift zegt: <i>En iemand die een man steelt ... [wordt met de dood gestraft]</i>. De straf hebben we gehoord, maar vanwaar is de waarschuwing? De Schrift zegt: <i>Je mag niet stelen</i>, en zie, dat is de waarschuwing tegen het stelen van een levend wezen. Je zegt: tegen het stelen van een levend wezen, of is het iet toch een waarschuwing tegen het stelen van geld. Immers er is ook gezegd: <i>Jullie mogen niet stelen</i>, zie, dat is de waarschuwing tegen het stelen van geld. Wel, wat zegt de Schrift dan met <i>je mag niet stelen</i>? Dan spreekt de Schrift over het stelen van levende wezens. Zou dit niet over het stelen van geld kunnen gaan en de nadere tekst over het stelen van een evend wezen? als je dat zegt, ga dan en leer de dertien uitleg-regels. Verder moet je zeggen: Drie geboden worden genoemd in deze afdeling, twee ervan expliciet en één impliciet. Het impliciete leren we uit de expliciete. Wat zijn de expliciete? Geboden waarbij men de dood op grond van het gerechtshof schuldig is, dan is de impliciete ook een gebod waarbij men de dood op grond van het gerechtshof schuldig is. Je mag dus niet concluderen uit het laatstgenoemde, maar alleen uit het eerstgenoemde: dit is een waarschuwing tegen het stelen van een levend wezen, en de andere tekst s een waarschuwing tegen het selen van geld.</p>	<p>לא תגנב למה נאמר? לפי שהוא אומר (שמות כא טז) וגנב איש ומכרו... עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר לא תגנב, הרי זה אזהרה לגונב נפש; אתה אומר לגונב נפש, או אינו, אלא אזהרה לגונב ממון? כשהוא אומר (ויקרא יט יא) לא תגנבו – הרי אזהרה לגונב ממון, הא, מה תלמוד לומר לא תגנב? בגונב נפשות הכתוב מדבר; או הרי זה לגונב ממון, והלה אזהרה לגונב נפש? אמרת, צא ולמד משלש עשרה מדות: ועוד אמרת, שלש מצות נאמרו בענין זה, שתיים מפורשות ואחת סתומה. נלמד סתומה ממפורשות: מה מפורשות, מצות שחייבין עליהן מיתת בית דין – אף סתומה, מצוה שחייבין עליה מיתת בית דין; הא, אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון: הרי זה אזהרה לגונב נפש, והלה אזהרה לגונב ממון.</p>
<p><i>Je mag niet als een valse getuige een verklaring afleggen tegen je naaste</i>, waarom wordt dat gezegd? Omdat de Schrift zegt: <i>Jullie moeten hem doen zoals je van plan ben je broer te behandelen</i>. De straf hebben we gehoord, maar van een waarschuwing hebben we niet gehoord, wel, de Schrift leert: <i>Je mag niet als een valse getuige een verklaring afleggen tegen je naaste</i>.</p>	<p>לא תענה ברעך עד שקר למה נאמר? לפי שהוא אומר (דברים יט יט) ועשיתם לו כפאשר זמם לעשות לאחיו, עונש שמענו, אזהרה לא שמענו – תלמוד לומר לא תענה ברעך עד שקר.</p>
<p>Hoe werden de Tien Woorden gegeven? Vijf op de ene tafel en vijf op de andere tafel.</p>	<p>כיצד נתנו עשרת הדברות? ה' על לוח זה וה' על לוח זה.</p>

<p>Geschreven staat <i>Ik ben de Eeuwige je God</i> en daartegenover <i>Je mag niet moorden</i>. De Schrift maakt duidelijk dat ieder die bloed vergiet, dat de Schrift het hem aanrekent dat hij is als iemand die de gelijkenis van de Koning heeft verminderd. En vergelijking met een koning van vlees en bloed die een stad binnentrekt. Hij liet afbeeldingen voor zich oprichten, en hij maakte zich beelden, en men sloeg hem munten. na enige tijd keerde men zijn afbeeldingen om, brak men hem zijn beelden, en maakte men hem zijn munten waardeloos, en zo verminderde men het beeld van de koning. Zo ook ieder die bloed vergiet, de Schrift rekent het hem aan alsof hij het beeld van de Koning heeft verminderd, zoals er gezegd is: <i>wie het bloed van de mens vergiet, zijn bloed zal door een mens vergoten worden, want naar het beeld van God heeft Hij de mens gemaakt</i>.</p>	<p>כתיב אנכי ה' אלהיך וכנגדו לא תרצח, מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם – מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך; משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה, והעמיד לו איקונות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות; לאחר זמן כפו לו איקונותיו, שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך; כך, כל מי שהוא שופך דמים – מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, שנ' (בראשית ט 1) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ – כִּי בְצַלְמֵם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם.</p>
<p>Geschreven staat <i>Niet zal er voor je zijn</i>, en daartegenover staat geschreven <i>Je mag niet echtbreken</i>. De Schrift maakt duidelijk dat ieder die afgodendienst pleegt, dat de Schrift hem dat aanrekent alsof hij echtbreuk pleegde t.o.v. de Plaats, want er staat geschreven <i>de overspelige vrouw, in plaats van haar man neemt ze vreemden</i>, en er staat geschreven <i>de Eeuwige sprak tot mij: Ga opnieuw, bemin een vrouw de geliefde van haar minnaar</i> etc.</p>	<p>כתיב לא יהיה לך וכתיב כנגדו לא תנאף, מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה – מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום, שנ' (יחזקאל טז לב) האשה המנאפת תחת אשה תקח את זרים, וכתוב (הושע ג א) ויאמר ה' אלי עוד לך אהב אשת אהובת רע ומנאפת וגו'.</p>
<p>Geschreven staat <i>Je mag de Naam van de Eeuwige niet voor iets nietswaardigs hanteren</i>, en daartegenover staat geschreven <i>je mag niet stelen</i>, waarmee de Schrift duidelijk maakt dat ieder die steelt tenslotte komt tot en nietswaardige eed, want er is gezegd: <i>Diefstal, moord, echtbreuk, en meined</i>, en er staat geschreven: <i>vloeken, liegen, moord, diefstal en echtbreuk</i>.</p>	<p>כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תגנוב, מגיד הכתוב שכל מי שהוא גונב, לסוף בא לידי שבועת שוא, שנ' (ירמיה ז ט) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר, וכתוב (הושע ד ב) אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף.</p>
<p>Geschreven staat <i>Gedenk de dag van de Sjabbat door die te heiligen</i> en daartegenover staat geschreven <i>je mag niet getuigen</i> De Schrift maakt duidelijk dat ieder die de Sjabbat ontheiligd getuigenis aflegt ten opzichte van Hem die sprak, en de aarde was er, nl. dat Hij de aarde niet schiep in zes dagen, en dat Hij niet rustte op de zevende. En ieder die de Sjabbat in acht neemt getuigt ten opzichte van Hem die sprak, en de aarde was er, dat Hij de aarde schiep in zes dagen en dat Hij rustte op de zevende, want er is gezegd: <i>En jullie zijn mijn getuigen, is de uitspraak van de Eeuwige, en Ik ben God</i>.</p>	<p>כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה.... מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת, מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי; וכל מי שמשמר את השבת – מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי, שנ' (ישעיה מג יב) ואתם עדי נאום ה' ואני אל.</p>
<p>Geschreven staat <i>Eer je vader en je moeder</i> en daartegenover staat geschreven <i>Je mag niet begeren</i>. De Schrift maakt duidelijk dat iedereen die begeert tenslotte een kind voortbrengt die zijn vader en zijn moeder vervloekt, en iemand eert die niet zijn vader is.</p>	<p>כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד, מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד, סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו, ומכבד למי שאינו אביו.</p>
<p>Daarom werden de Tien Woorden zo gegeven: vijf op de ene tafel en vijf op de andere tafel, woorden van rabbi Chanina zoon van Gamliël. Maar de wijzen zeggen: tien op de ene tafel en tien op de andere tafel, want er is gezegd: <i>Deze woorden sprak de Eeuwige en Hij schreef ze op twee stenen tafels</i>, en de Schrift zegt: <i>Je beide borsten zijn twee welpen, de tweeling van een gazel</i>, en verder: <i>Zijn handen zijn staven van goud, met chrysoliet bezet</i>.</p>	<p>לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, דברי ר' חנינא בן גמליאל, וחכמים אומרים: עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, שנ' (דברים ה יט) את הדברים האלה דבר ה' – ויכתבם על שני לוחות אבנים, ואומר (שיר השירים ד ה) שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה ואו' (שיר השירים ה ד) ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש.</p>
<p><i>Je mag niet verlangen</i>. Rabbi zegt: één Schriftplaats zegt: <i>je mag niet verlangen</i>, en een andere Schriftplaats zegt: <i>je mag</i></p>	<p>לא תחמוד. רבי אומר: כתוב אחד אומר לא תחמוד, וכתוב אחד אומר (דברים ה יח) לא תתאוה.</p>

<p><i>niet begeren.</i> Hoe kunnen deze beide Schriftplaatsen tegelijkertijd stand houden? Wel, deze laatste is een waarschuwing voor hem die achter de echtbreker op zijn kans wacht.</p>	<p>כיצד יתקיימו שני מקראות הללו? – הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף:</p>
<p><i>Je mag niet verlangen naar het uis van je naaste,</i> dit is de algemene uitspraak. <i>En zijn slaaf en zijn slavin en zijn stier en zijn ezel,</i> dit is de uitwerking. Algemeen en nadere uitwerking: in de algemene uitspraak is niets vervat dan wat er in de nadere uitwerking staat. En als er dan staat <i>en alles wat van je naaste is,</i> dan geeft het vers weer een algemene uitspraak. Is deze algemene uitspraak als de eerste algemene uitspraak? Wel, nu moet je nee zeggen. Immers er is opnieuw een algemene uitspraak gedaan. Algemeen, specifiek, algemeen, nu dien je te oordelen naar de specifieke uitspraak. Als de specifieke uitspraak handelt van koop en verkoop, dan is het algemeen, wat de uitleg betreft, wat iemand koopt of verkoopt.</p>	<p>לא תחמוד בית רעך – כלל. ועבדו ואמתו ושורו וחמורו – פרטן. כלל ופרט – אין בכלל אלא מה שבפרט. וכשהוא אומר וכל אשר לרעך – חזר וכלל. אי כלל ככלל הראשון הרי אמרת לאו; אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל – אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט, בדבר שהוא קונה ומקנה – אף כלל, מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה.</p>
<p>Of wellicht, als de nadere uitwerking duidelijk handelt over roerende goederen, die niet als onderpand gelden, gaat het me hier dan ook alleen om roerende goederen, die niet als onderpand gelden? Maar de Schrift zegt in de tweede wet: <i>zijn veld.</i> Zoals de nadere uitwerking handelt van wat iemand koopt en verkoopt, zo is daaronder alleen begrepen wat iemand kan kopen en verkopen.</p>	<p>אי מה הפרט, מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות – אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות? וכשהוא אומר במשנה תורה (דברים ה יח) שדהו, – על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה – אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה.</p>
<p>Als de nadere uitwerking duidelijk handelt over zaken die alleen in je bezit kunnen komen als de eigenaar dat wil, dan gaat het toch alleen over zaken die alleen in je bezit kunnen komen als de eigenaar dat wil? Dat laat erbuiten wanneer je zijn dochter verlangt voor je zoon, of zijn zoon voor je dochter</p>	<p>אי מה הפרט, מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים – אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים? יצא שאתה חומד בתו לבנדך או בנו לבתך.</p>
<p>Of ook als je naar iets verlangt? De Schrift leert: <i>Verlang niet naar het goud en zilver dat eraan zit en eigen u dat niet toe.</i> Zoals het daar gaat om iets om het moment dat je het uitvoert, zo geldt ook hier: op het moment dat je het uitvoert.</p>	<p>או אפילו חומד בדבור? תלמוד לומר (דברים ז כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה – אף כאן עד שעושה מעשה:</p>